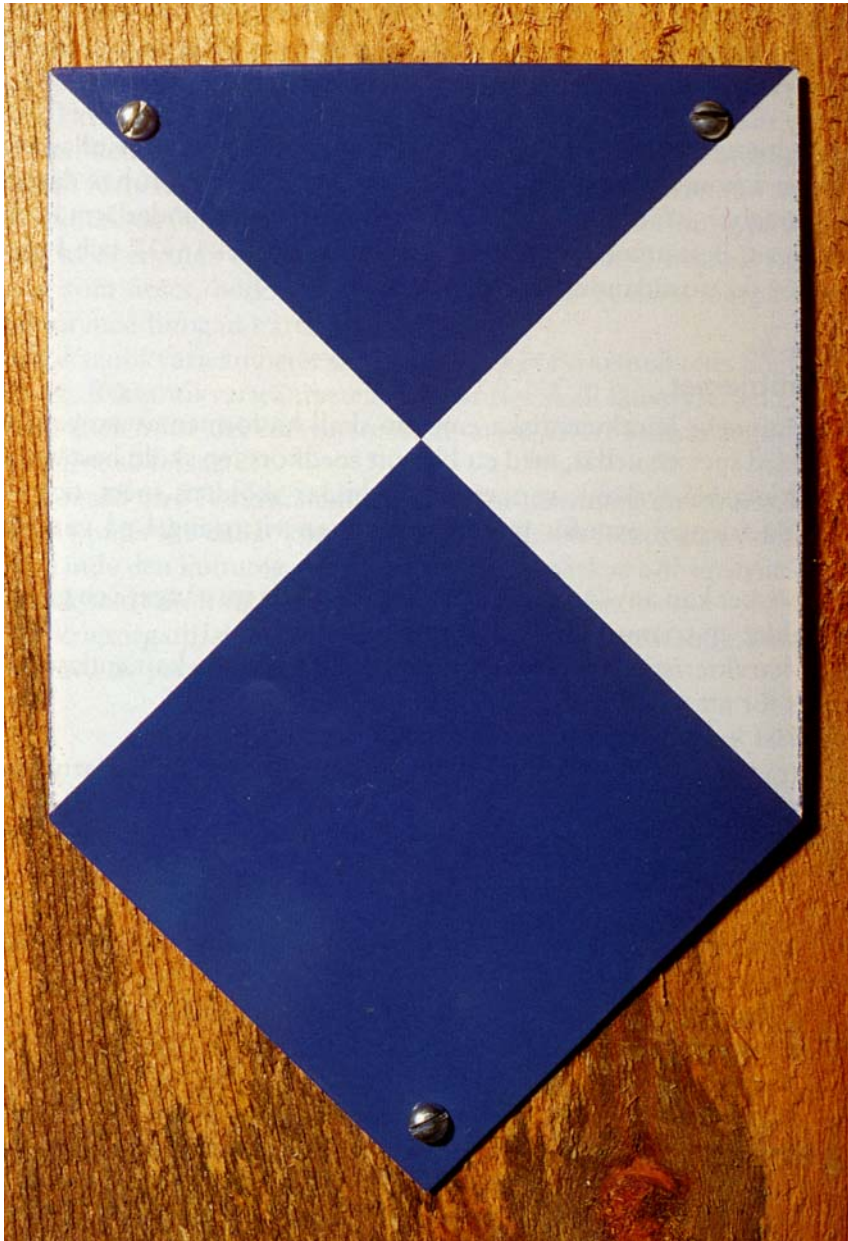

Utmärkning av kulturegendom
enligt 1954 års Haagkonvention
om skydd för kulturföremål
i händelse av väpnad konflikt

Riksantikvarieämbetet, Informationsavdelningen – Förlag
Box 5405, 114 84 Stockholm

Omslagsbild: "The Blue Shield", emblemet som skall ge skydd åt kulturegendom vid väpnade konflikter. Foto: Gabriel Hildebrand, Riksantikvarieämbetet 1996.

© Riksantikvarieämbetet

Innehåll

Förord 5

1. Bakgrund	7
1.1 1907 års Haagkonventioner och tiden till och med andra världskriget	7
1.2 1949 års Genèvekonventioner med tilläggsprotokoll	8
1.3 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål	9
1.4 1972 års konvention om skydd för världens kultur- och naturarv	10
2. Innehållet 1 1954 års Haagkonvention	11
3. Föreskrifter för tillämpningen av 1954 års Haagkonvention	13
4. Skydd för kulturegendom	14
4.1 Definition av kulturegendom	14
4.2 Förutsättningar för skydd	14
4.3 Kulturegendom som tillförsäkras särskilt skydd	15
4.4 Övrig kulturegendom	16
4.5 Dokumentation	17
4.6 Samråd med Försvarsmakten m.m.	17
5. Utmärkning av kulturegendom	19
5.1 Emblemet	19
5.2 Skyltning	19
5.3 Annan utmärkning	21
5.4 Kostnader	22
5.5 Tillstånd till användning	22
6. Undanförsel och förstöring	23
7. Utbildning	25
7.1 Totalförsvarets civila del	25
7.2 Totalförsvarets militära del	25
Bilaga 1. Riksantikvarieämbetets föreskrifter rörande länsstyrelsens åtgärder för att utmärka viss kulturegendom enligt 1954 års Haagkonvention	27
Bilaga 2. Rollfördelningen mellan Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna	28
Bilaga 3. Samråd mellan länsstyrelser och Försvarsmakten	30
Bilaga 4. Lagar, förordningar, föreskrifter m.m.	32
Bilaga 5. Referenser	34

Förord

Då Unesco bildades 1948 infördes i organisationens konstitution en bestämmelse om att organisationen skall trygga och värna om hela mänsklighetens arv av böcker, konstverk, historiska och vetenskapliga minnesmärken samt ta initiativ till sådana internationella överenskommelser som kan anses nödvändiga för detta. Som ett resultat av denna bestämmelse antogs den slutliga texten till en konvention om skydd för kulturföremål i Haag 1954. Sverige anslöt sig till konventionen 1985 och nu är 85 länder anslutna.

De senaste tio årens händelser, särskilt i f.d. Jugoslavien, Kambodja, Mellanöstern och Afrika har klart visat på behovet av att uppmärksamma och förstärka skyddet för kulturarvet under väpnade konflikter. Under 1990-talet har detta lett till överväganden om konventionens ställning och utnyttjande inom Unesco. Ett arbete med en översyn av konventionen har också påbörjats.

Konventionstexten ger egentligen inga generella regler för hur skyddet av kulturföremålen skall organiseras och uppnås. Detta får i stället anpassas till varje lands regelsystem och organisation inom arkiv, bibliotek, kulturmiljö, museer och försvar.

Av Totalförsvarets folkrättsförordning framgår bl.a. att Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna under fredstid skall vidta de förberedelser som behövs för att utmärka kulturegendom. Vidare framgår att Riksantikvarieämbetet efter samråd med Försvarsmakten skall meddela de föreskrifter som behövs för hur uppgifterna skall utföras. Riksantikvarieämbetet har beslutat om sådana föreskrifter. Dessa kommer att kungöras i Statens kulturråds författningssamling.

Hur dessa föreskrifter skall tillämpas framgår av denna informationsskrift. Här ges också en bakgrund till framväxten av 1954 års Haagkonvention och en presentation av innehållet i denna. En uppföljning av innehållet kommer att ske allt eftersom arbetet med översynen av konventionen framskrider.

Innehållet riktar sig främst till dem som handlägger ärenden rörande 1954 års Haagkonvention inom länsstyrelserna, läns museerna och Försvarsmakten, men bör även kunna tjäna som information till folkrättsliga rådgivare och enskilda intresserade samt som underlag för utbildning om konventionen.

Skriften har utarbetats av avdelningschefen Björn Lindquist och avdelningsdirektören Birgitta Hoberg, båda Riksantikvarieämbetet.

Erik Wegræus
Riksantikvarie

1. Bakgrund

1.1 1907 års Haagkonventioner och tiden till och med andra världskriget

Tanken på att skydda kulturvärden av alla slag mot effekterna av en väpnad konflikt är gammal. Frågan kom emellertid inte att tas upp till behandling på allvar förrän i början av 1900-talet. Ett krig var då inte längre en angelägenhet enbart för ländernas krigsmakter, utan kom att drabba civilbefolkningen i allt större utsträckning. På initiativ av tsar Nikolaus 11 av Ryssland sammanträdde representanter från 26 regeringar i Haag sommaren 1899 för att förhandla om nedrustning och krigets lagar. En andra konferens ägde rum i Haag 1907. Denna resulterade i tretton konventioner som skulle reglera formerna för ländernas handlingar och umgängesformer under krig, neutralitet och ockupation. Av dessa är nio alltjämt i kraft. Sverige ratificerade flertalet av konventionerna den 20 november 1909.

Den viktigaste av konventionerna är den fjärde, om lagar och bruk i lantkrig. I avd. II i lantkrigsreglementet finns klart uttalade regler för kulturarvet. Av artikel 27 framgår:

"Vid belägringar och bombardemang böra alla nödvändiga åtgärder vidtagas för att i möjligaste mån skona byggnader avsedda för gudstjänst, konst, vetenskap och välgörenhet, historiska monument, ävensom sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka och sårade under förutsättning att dessa byggnader och platser inte samtidigt användas för militära ändamål.

Det åligger de belägrade att utmärka byggnader eller uppsamlingsplatser av ifrågakommande art genom särskilda synliga tecken, som på förhand skola meddelas den belärande."

Under första världskriget ödelades en stor del av det kulturella arvet i de länder som berördes av kriget. Enligt internationell rätt bedömdes detta ha skett i strid med 1907 års Haagkonvention. Den förberedande fredskonferensen i Versailles aviserade att den eller de länder som brutit mot konventionen skulle bestraffas. En undersökningskommission tillsattes, men kom inte till något resultat. Allmänt konstaterades emellertid att skyddet för kulturvärdena inte varit tillräckligt eller effektivt samt att den militära tekniken under det första världskriget haft en styrka och effektivitet som inte kunnat förutses. Om kulturvärdena skulle skyddas måste det ske efter en i förväg uppgjord plan, där lösa föremål så långt möjligt flyttades ur stridszonen.

En interamerikansk pakt i Washington till skydd för museer och kulturhistoriska byggnader (Roerichpakten) undertecknades 1935. Pakten föreskriver att utpekad skyddsvärd egendom skall utmärkas med en flagga. Samtidigt togs frågan om kulturarvets skydd upp på internationell nivå inom museiväsendet. Detta resulterade i rekommendationer om att man borde identifiera skyddsvärd egendom och planera så att flyttbara föremål förs undan till skyddsrum.

Vid andra världskrigets början hade inga nya lagar eller överenskommelser tillkommit på internationell nivå. Erfarenheterna om hur ett verksamt skydd skulle kunna organiseras medförde emellertid att man hade bättre beredskap att ta itu med skyddsfrågorna i de berörda länderna.

1.2 1949 års Genèvekonventioner med tilläggsprotokoll

Den ödeläggelse som andra världskriget medförde gjorde det uppenbart att det var nödvändigt att humanisera krigets lagar. Internationella Röda Korset tog därför initiativ till överläggningar i Genève 1949 i syfte att bearbeta de internationella konventioner som är avsedda att skydda krigets offer. Någon konvention till skydd för kulturarvet utarbetades emellertid inte vid detta tillfälle.

Vid en konferens i Genève 1977 antogs två tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner. I tilläggsprotokoll I rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter stadgas i del IV, avdelning 1, kapitel 111, artikel 53 följande om skydd för kultu-

rell egendom och platser avsedda för religionsutövning.

"Utan intrång i bestämmelserna i Haagkonventionen den 14 maj 1954 för skydd av kulturell egendom i händelse av väpnad konflikt och andra tillbörliga internationella konventioner, är det förbjudet

- a) att begå fientlig handling riktad mot historiska minnesmärken, konstverk eller andra platser avsedda för religiösa ändamål, vilka utgör folkens kulturella eller andliga arv;
- b) att använda denna egendom såsom stöd för militära intressen;
- c) att utsätta denna egendom för repressalieanfall."

I tilläggsprotokoll 11 rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter finns motsvarande bestämmelse intagen i del IV, artikel 16. Sverige ratificerade tilläggsprotokollen den 31 augusti 1979.

1.3 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål

Då Unesco bildades 1948 infördes i organisationens konstitution en bestämmelse om att organisationen skall trygga och värna om hela mänsklighetens arv av böcker, konstverk och historiska och vetenskapliga minnesmärken samt ta initiativ till sådana internationella överenskommelser som kan anses nödvändiga för detta. Ett första utkast till en konvention för kulturområdet motsvarande Genèvekonventionerna utarbetades inom Unesco 1951 och behandlades vid en konferens i Paris året därpå. Den 14 maj 1954 antogs den slutliga konventionstexten vid en konferens i Haag. Av de 56 deltagande staterna undertecknade 37 konventionen och 22 även tilläggsprotokollet. Numera har 85 länder anslutit sig. Det kan noteras att nya stater som Kroatien och Slovenien har tillträtt konventionen.

Regeringen beslöt den 13 september och den 13 december 1984 att ansluta sig till konventionen respektive tilläggsprotokollet. Anslutningsinstrumentet deponerades hos Unesco den 22 januari 1985 och konventionen trädde för Sveriges del i kraft den 22 april 1985.

Unesco har dessvärre inte fått önskat genomslag för 1954 års Haagkonvention. De stater som undertecknat konventionen har med få undantag underlåtit att vidta de åtgärder som föreskrivs i denna. Unesco:s förmåga att kraftfullt agera i konfliktsituationer har också ifrågasatts. De senaste tio årens händelser, särskilt i f.d. Jugoslavien, Kambodja, Mellanöstern och Afrika har å andra sidan klart visat på behovet av att uppmärksamma och förstärka skyddet för kulturarvet i samband med väpnade konflikter. Under 1990-talet har detta lett till överväganden om konventionens ställning och utnyttjande inom Unesco.

I syfte att göra konventionen effektivare beslöt Unesco 1993 att uppdra till professor Patrick J. Boylan att göra en studie av konventionen och dess användning. Studien resulterade i en rad förslag riktade till bl.a. Unesco, FN och de stater som undertecknat konventionen. Arbetet har därefter förts vidare i samarbete mellan Unesco och företrädare för holländska departement och myndigheter. Vid ett möte i Lauswolt 1994 utarbetades ett konkret förslag till nya bestämmelser utan att man tog ställning till om dessa skulle ersätta konventionstexten eller bilda underlag för ett tilläggsprotokoll.

Detta förslag har därefter granskats vid ett expertmöte som anordnats av Unesco i Paris 1994. Vid detta möte aktualiserades också behovet av en tydligare information om anknytningen mellan 1954 års Haagkonvention, 1949 års Genèvekonventioner med tilläggsprotokoll och FN:s fredsbevarande insatser. Vid ett möte mellan konventionsstaterna i anslutning till Unesco:s generalkonferens i Paris hösten 1995 antogs en resolution, av vilken framgår att man skall fortsätta processen med att modernisera och förstärka konventionens bestämmelser.

1.4 1972 års konvention om skydd för världens kultur- och naturarv

Som ett hjälpmedel i arbetet med att bevara minnesmärken och miljöer antogs vid Unesco:s generalkonferens i Paris 1972 en konvention om skydd för världens kultur- och naturarv.

Ett av syftena med konventionen är att förteckna kulturminnen och naturobjekt vars skydd är en angelägenhet för människor i hela världen. Kulturminnen kan t.ex. vara byggnadsverk som är unika eller haft stort inflytande på arkitekturutvecklingen. Naturobjekten kan vara mycket märkliga naturformationer eller naturliga områden för utrotningshotade djurarter. För att ett objekt skall kunna tas upp på den s.k. Världsarvslistan måste det ansvariga landet garantera att objektet skyddas. En anslutning till konventionen innebär också en skyldighet att respektera världsarvsobjekt på andra staters territorium och ekonomiskt bidra till vården av objekt i länder som saknar egna medel för ändamålet.

Sverige ratificerade konventionen den 22 januari 1985.

2. Innehållet i 1954 års Haagkonvention

1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt innehåller, förutom konventionen ett reglemente för konventionens verkställighet och ett tilläggsprotokoll. Till slutakten är tre resolutioner knutna.

Konventionens bestämmelser skall tillämpas vid krig eller annan väpnad konflikt, vid ockupation och vid inbördeskrig (art. 18-19). Redan i fredstid skall vissa åtgärder vidtas för att göra konventionen effektiv. Konventionen innehåller sju kapitel.

I artikel 1 i första kapitlet ges en definition av ordet kulturegendom. Med sådan egendom förstås såväl fast som lös egendom av betydelse för ett folks kulturarv. Som exempel anförs minnesmärken av arkitektonisk, konstnärlig eller historisk art, fasta fornlämningar, byggnadsgrupper av historiskt eller konstnärligt intresse, konstverk, manuskript, vetenskapliga samlingar samt större bokbestånd och arkivalier. Till begreppet kulturegendom hör även byggnader, där lös kulturegendom förvaras, såsom museer, bibliotek, arkiv och skyddsrum.

Första kapitlet innehåller även konventionens huvudregler för skydd av kulturegendom. Parterna skall sålunda värna om sin kulturegendom genom att i fredstid vidta ändamålsenliga åtgärder för att skydda egendomen mot förutsebara effekter av en väpnad konflikt (art. 3). Vidare skall parterna avhålla sig från att bruka kulturegendom och dess omedelbara omgivning eller anordning för dess skydd för ändamål som gör att den riskerar att utsättas för skada under konflikt samt avhålla sig från varje fientlig aktion riktad mot sådan egendom (art. 4). Dessa förpliktelser får dock åsidosättas om det är oundgängligen nödvändigt av militära skäl. Konventionstexten anger inte vilka organisatoriska och tekniska skyddsåtgärder som skall vidtas under fredstid utan här får parterna själva bedöma vad som är ändamålsenligt. Två konkreta föreskrifter ges dock i första kapitlet.

Sålunda skall i militära reglementen införas bestämmelser, som är ägnade att säkerställa konventionens efterlevnad. Vidare skall det finnas personal inom de militära krigsförbanden med särskild uppgift att verka för kulturminnesskyddet och i detta syfte samarbeta med de kulturminnesvårdande civila myndigheterna (art. 7).

Konventionens andra kapitel medger att särskilt värdefull fast kulturegendom och skyddsrum för lös kulturegendom ställs under s.k. speciellt skydd (art. 8). Som villkor gäller att egendomen ligger på tillräckligt stort avstånd från stora industricentra eller från militär synpunkt viktiga mål såsom flygfält, radiostationer, försvarsanläggningar, hamnar och järnvägsstationer av betydelse eller stora trafikleder samt att själva egendomen inte används för militärt ändamål. Bombsäkra skyddsrum kan dock ställas under speciellt skydd oavsett läget, likaså annan egendom, om en part förbinder sig att vid konflikt inte utnyttja näraliggande militära mål eller, i fråga om hamn, järnvägsstation eller flygfält, avleda all trafik därifrån. Förberedelser till sådan trafikomläggning skall vidtas redan i fredstid.

Det speciella skyddet beviljas genom att egendomen efter ansökan förs in i ett särskilt register hos Unesco. Egendomen tillförsäkras immunitet från den tidpunkt den antecknas i registret (art. 9).

Under en konflikt skall egendom under speciellt skydd vara särskilt utmärkt och tillgänglig för internationell kontroll (art. 10). Immunitet kan hävas i undantagsfall (art. 11).

I de följande kapitlen behandlas bl.a. frågor om transport av kulturegendom och om skyddspersonal. Vidare beskrivs konventionens skyddselement – en sköld i blått och vitt – och dess användning.

Det sjunde och sista kapitlet innehåller bestämmelser bl.a. om medverkan av skydds-

makter för tillvaratagande av de stridande parternas intressen vid en konflikt och om Unesco:s roll vid konventionens tillämpning. Vidare föreskrivs att brott mot konventionen skall vara straffbart enligt nationell lagstiftning och att konventionens emblem skall vara skyddat mot obehörig användning. Parterna förbinder sig att sprida kunskap om konventionen såväl i fredstid som under konflikt. De förpliktar sig speciellt att låta studiet av konventionstexten ingå som ett led i militär och, om möjligt, även i civil utbildning. Vart fjärde år skall en rapport tillställas Unesco om de åtgärder som vidtagits, förberetts eller planerats med anledning av konventionens bestämmelser. Konventionstexten avslutas med föreskrifter om anslutning, ikraftträdande m.m.

Reglementet innehåller närmare bestämmelser om kontroll av konventionens tillämpning under en konflikt. Bl.a. skall en generalkommissarie för kulturegendom utses genom förmedling av skyddsmakterna. En internationell lista över lämpliga personer skall finnas upprättad för ändamålet. Vidare ges råd och anvisningar för placering av skyddsemblem, transport av föremål m.m. samt föreskrifter angående handläggningen av framställningar om speciellt skydd. Stadganden om skyddsmakter och generalkommissarier har numera i realiteten ersatts av direkta insatser från Unesco:s generaldirektör, som utser personliga ombud när så behövs.

Det till konventionen knutna protokollet innehåller bl.a. vissa tilläggsbestämmelser rörande kulturegendom inom ockuperat område.

I en av de tre resolutioner som antogs under Haagkonferensen förordas att nationella rådgivande kommittéer tillsätts med uppgift att övervaka och ge tekniska anvisningar rörande konventionens tillämpning.

Konventionstexten finns i sin helhet på engelska i Krigets lagar (SOU 1979:73) och på svenska i Svenska Unescorådets skriftserie nr 1/ 1995 (nytryck av nr 5/1984).

3. Föreskrifter för tillämpningen av 1954 års Haagkonvention

I totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) finns föreskrifter för tolkningen och tillämpningen av den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter enligt 1949 års Genèvekonventioner med tilläggsprotokoll och 1954 års Haagkonvention om skydd av kulturföremål. Av 25 § I förordningen (ändrad senast 1994:653) framgår följande:

"Riksantikvarieämbetet skall under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturegendom som tillförsäkras särskilt skydd enligt artikel 8 1 1954 års Haagkonvention. Utmärkningen får göras redan i fred.

Länsstyrelsen skall under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturegendom som avses i artikel 17 punkt 2 a) i den i första stycket nämnda konventionen. Riksantikvarieämbetet skall efter samråd med Försvarsmakten meddela de föreskrifter som behövs för hur uppgiften skall utföras."

Riksantikvarieämbetet har beslutat om sådana föreskrifter och avser att kungöra dem i Statens kulturråds författningssamling. Föreskrifterna bifogas som bilaga 1.

4. Skydd för kulturegendom

4.1 Definition av kulturegendom

I artikel 1 i första kapitlet 1 1954 års Haagkonvention definieras kulturegendom enligt följande:

'1 denna konvention avses med termen 'kulturegendom', utan hänsyn till ursprung eller äganderätt, a) fast och lös egendom av stor betydelse för varje folks kulturarv, såsom minnesmärken, kyrkliga eller profana, av arkitektonisk, konstnärlig eller historisk art; arkeologiska miljöer; grupper av byggnader som i sin helhet har historiskt eller konstnärligt intresse; konstverk; manuskript, böcker och andra föremål av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt intresse; såväl som vetenskapliga samlingar och betydande samlingar av böcker eller arkiv eller av reproduktioner av de objekt som ovan beskrivits; b) byggnader vars huvudändamål är att vara förvarings- och utställningsplats för sådan lös kulturegendom som anges under a), såsom museer, stora bibliotek, arkiv och skyddsrum som i händelse av väpnad konflikt kan ge skydd för den lösa kulturegendom som anges under a); c) centra som inrymmer ett stort antal av sådan kulturegendom som anges under a) och b) och som i det följande kallas 'centra för minnesmärken'."

I konventionen avses med "skydd av kulturegendom" skydd och respekt för sådan egendom.

4.2 Förutsättningar för skydd

Enligt artikel 8 1 andra kapitlet i konventionen kan centra för kulturminnesmärken, annan fast kulturegendom och ett begränsat antal skyddsrum för skydd av lös kulturegendom, sättas under speciellt skydd under förutsättning

- att de befinner sig på tillräckligt stort avstånd från stora industrier eller viktiga militära mål, som utgör sårbara punkter, som t.ex. flygplatser, radiostationer, industrier som arbetar för försvaret, hamnar och järnvägsstationer av viss betydelse eller viktiga kommunikationslinjer, samt
- att de inte används för militära ändamål.

Ett skyddsrum för lös kulturegendom kan också ställas under speciellt skydd, oavsett var det ligger, om det är så konstruerat att det sannolikt inte kan skadas av bomber. Ett centrum för kulturminnesmärken skall anses användas för militära ändamål om det används för transport av militär personal eller materiel, även i transit. Detsamma gäller om det inom centret bedrivs verksamhet som är direkt förbunden med militära operationer, inkvartering av militär personal eller produktion av krigsmateriel. Bevakning av kulturegendom genom väpnade och därtill bemyndigade vakter eller närvaro av sådana polisstyrkor som normalt är ansvariga för lugn och ordning skall däremot inte anses som användning för militärt ändamål.

Om kulturegendom befinner sig nära ett viktigt militärt mål kan den ändå ställas under särskilt skydd om part som anhåller om sådant skydd åtar sig att i händelse av väpnad konflikt inte använda detta mål och att avleda all trafik därifrån om det är fråga om en hamn, järnvägsstation eller flygplats. En sådan avledning av trafiken skall i så fall förberedas redan i fredstid.

4.3 Kulturegendom som tillförsäkras särskilt skydd

Kulturegendom tillförsäkras särskilt skydd genom att den införs i Unesco:s "Internationella register för kulturegendom under särskilt skydd". Sådan registrering skall endast ske enligt bestämmelserna i 1954 års Haagkonvention och på de villkor som anges för genomförandet av denna.

För att fast kulturegendom skall kunna ställas under särskilt skydd krävs att den är av betydelse för hela mänskligheten eller av betydelse för den världsdelen, i vilken den

berörda nationen ligger, eller av betydelse för en viss nation. Bland de objekt som kan komma ifråga återfinns de som förts upp på eller aktualiserats för den s.k. världsarvslistan (World Heritage List). Detta är en lista över de kultur- och naturvärden som utgör en del av kultur- och naturarvet som det definieras i 1972 års konvention om skydd för världens kultur- och naturarv. Av de 85 stater som ratificerat 1954 års Haagkonvention har endast sex stater begärt inträde i det internationella registret för sammanlagt sex objekt. Av dessa är ett kulturminne (Vatikanstaten) och fem skyddsrum för lösa kulturföremål.

Regeringen har i juni 1989 anmält nio objekt för införande i det internationella registret. Unesco har emellertid ännu inte (december 1996) fattat beslut i frågan. Av de anmälda objekten har hittills sju förts upp på världsarvslistan, nämligen Drottningholms slott, Engelsbergs järnbruk, Birka/Hovgården, Tanums hållristningsområde i Bohuslän, Skogskyrkogården i Stockholm, Visby innanför murarna samt Gammelstads kyrkby utanför Luleå.

De objekt som anmälts men ännu inte tagits upp är Falu koppargruva samt Marim/Orkesta kulturlandskapsområde i Vallentuna i Uppland.

Drottningholms slottsmiljö – slott, teater, Kina slott och parker – är det bästa exemplet på ett kungligt slott från 1700-talet i Sverige och är representativt för all europeisk arkitektur från denna period.

Engelsbergs bruk – med medeltida anor – ligger i Norberg i Västmanland och är det bäst bevarade och mest kompletta exemplet på ett svenskt järnbruk av denna typ. Det byggdes under 1700- och 1800-talen och lades ner 1919.

Birka/Hovgården (Adelsö) är ett ovanligt komplett och välbevarat exempel på vikingatidens handelsnät under de tvåhundra år nordborna expanderade ekonomiskt och politiskt i Europa (700–900-talet). På Hovgården (Adelsö) finns lämningar efter en vikingatida kungsgård med hamn, stad, palats m.m.

Hållristningsområdet i Tanum i Bohuslän innehåller ca 1500 kända ristningar. De avbildar både krig, vardag och religion och saknar i dessa hänseenden motsvarigheter i övriga världen.

Skogskyrkogården i Stockholm har vunnit internationellt rykte och blivit mönsterbildande för sådana anläggningar över hela världen. Den är skapad av arkitekterna Gunnar Asplund och Sigurd Lewerentz och var färdig 1940.

Visby är ett synnerligen framstående exempel på en nordisk muromgärdad hansestad, som på ett unikt sätt bevarat sin stadsbild och sin värdefulla bebyggelse, vilken till sin funktion klart uttrycker en betydande mänsklig bosättning.

Gammelstads kyrkby är ett exempel på den traditionella kyrkstad som finns i norra Skandinavien. Den illustrerar på ett utomordentligt sätt anpassningen av traditionell stadsplanering till de speciella geografiska och klimatologiska förhållanden som råder i en svår naturmiljö.

Utöver dessa nio objekt har natur- och kulturområdet Lapplands världsarv i Norrbottens fjällvärld förts upp på Unesco:s världsarvslista.

Riksantikvarieämbetet svarar för beredningen av de ärenden som skall anmälas till världsarvslistan och till det internationella registret för kulturegendom under särskilt skydd. Ämbetet svarar även för de förberedelser som behövs för att utmärka den kulturegendom som skall tillförsäkras särskilt skydd.

4.4 Övrig kulturegendom

Enligt Totalförsvarets folkrättsförordning skall länsstyrelsen under fredstid vidta de

förberedelser som behövs för att utmärka övrig kulturegendom som skall skyddas enligt 175 punkt 2 a) i 1954 års Haagkonvention. Hit hör fornlämningar, byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen, centralmuseer, läns museer m.fl. museer, hembygdssamlingar, arkiv och bibliotek och institutioner med arkiv- och biblioteksmaterial samt skyddsrum för lös kulturegendom.

Förberedelserna för denna utmärkning skall omfatta all sådan kulturegendom och ske i samråd med den som äger eller förvaltar egendomen, oavsett vem denne är. Således skall länsstyrelsen vidta förberedelser även för fastigheter som förvaltas av Riksantikvarieämbetet eller Statens fastighetsverk.

I princip skall alla objekt som åtnjuter skydd enligt lagen om kulturminnen kunna omfattas av skydd enligt 1954 års Haagkonvention, bl.a. ca 500 000 fornlämningar och ett tusental byggnadsminnen. Riksantikvarieämbetet anser emellertid inte att det är rimligt att alla dessa objekt kommer i fråga. Länsstyrelsen bör därför göra ett ytterst restriktivt urval av de nationellt mest betydelsefulla objekten i länet. I urvalsarbetet kan samråd i tveksamma fall ske med Riksantikvarieämbetet. Sedan urvalet gjorts skall samråd ske med Riksantikvarieämbetet som avstämmer ur ett riksperspektiv.

Enligt lagen om kulturminnen är det en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Denna lagstiftning gäller även i krig. Fornlämningar, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen är således skyddade enligt denna, även om de inte utmärkts enligt 1954 års Haagkonvention.

Om undanförelse av egendom av stor historisk eller kulturell betydelse, se kapitel 6.

4.5 Dokumentation

Länsstyrelsen bör göra en så fullständig dokumentation som möjligt av den kulturegendom som skall utmärkas enligt 1954 års Haagkonvention. I första hand bör befintligt dokumentationsmaterial sammanställas. Utöver en detaljerad lägesbeskrivning med karta och koordinatbestämningar bör dokumentationsmaterialet även i förekommande fall innehålla ritningar, fotografier, beskrivningar och annat adekvat material. Om särskilda insatser för dokumentation undantagsvis behövs, t.ex. för att vid förstörelse kunna rekonstruera ett värdefullt objekt, helt eller delvis, får kostnaderna för detta belasta anslaget Bidrag till kulturmiljövård och kulturstöd vid ombyggnad. Användningen skall redovisas särskilt till Riksantikvarieämbetet.

Dokumentationsmaterialet bör upprättas i minst två exemplar, varav en säkerhetskopiering förvaras på betryggande sätt, åtskilt från övriga exemplar. Inom länsstyrelsen bör samråd ske med försvarsdirektören i denna fråga.

En förteckning över de objekt som avses utmärkas skall insändas till Riksantikvarieämbetet. Av förteckningen skall framgå vilket objekt som avses, en kort beskrivning av detta och dess koordinatbestämning på kartan.

4.6 Samråd med Försvarsmakten m.m.

Försvarsmakten är skyldig att ta sådan hänsyn att kulturegendom inte onödigtvis kommer till skada. En förutsättning för att kulturegendom skall kunna åtnjuta skydd enligt 1954 års Haagkonvention är emellertid att den ligger tillräckligt långt från militära mål och anläggningar. Innan förberedelser för utmärkning sker skall därför samråd med Försvarsmakten äga rum. Detta sker genom att en förteckning på berörda objekt översänds till denna. Av förteckningen skall framgå vilket objekt som avses, beskrivning av objekten och bestämning på kartan, gärna med bifogad kartsnitt.

Riksantikvarieämbetet samråder med Försvarsmaktens högkvarter. Enligt Riksantikvarieämbetets föreskrifter skall länsstyrelsen samråda med chefen för det försvarsområde inom vilket kulturegendomen är belägen, se bilaga 2.

Samråd med Försvarsmakten är en förutsättning för att utmärkning skall kunna ske enligt konventionen. Sedan ett första samråd skett beträffande den kulturegendom som avses utmärkas bör förnyat samråd ske så snart ändringar eller tillägg avses äga rum.

I krigsorganiserade förband handläggs frågor rörande kulturminnesvård av personalvårdspersonalen.

5. Utmärkning av kulturegendom

Den kulturegendom som skyddas skall kunna identifieras av alla som kommer i kontakt med den. 1 1954 års Haagkonvention har därför bestämmelser utfärdats om ett särskilt emblem för att underlätta identifieringen. Bestämmelserna finns i kapitel V, artikel 16-17 och i reglerna för ikrafträdande, kapitel IV, artikel 20.

5.1 Emblemet

Konventionens karakteristiska emblem skall ha formen av en vapensköld med spetsen nedåt, med ett blå-vitt snedkors (en sköld bestående av en kungsblå fyrkant, vars ena hörn bildar sköldens spets, och en kungsblå triangel ovanför fyrkanten samt en vit triangel på vardera sidan).

Emblemet kan användas ensamt eller upprepat tre gånger i en grupp som bildar en triangel (en skylt under de två andra).

Det karakteristiska emblemet, upprepat tre gånger, kan endast användas för att identifiera

- a) fast kulturegendom under särskilt skydd;
- b) transporter av kulturegendom enligt villkoren i artiklarna 12 och 13;
- c) improviserade skyddsrum, enligt villkoren i konventionens tillämpningsregler.

Det karakteristiska emblemet kan användas ensamt endast för att identifiera

- a) kulturegendom som inte står under särskilt skydd;
- b) de personer som är ansvariga för kontroll i enlighet med konventionens tillämpningsregler;
- c) personal som har till uppgift att skydda kulturegendom;
- d) de identitetskort som nämns i konventionens tillämpningsregler.

5.2 Skyltning

Av reglerna för ikrafträdande i kapitel IV, artikel 20, i 1954 års Haagkonvention, framgår att anslutna länder själva får bestämma lämplig storlek på emblemet och var det skall placeras på kulturegendom. Som riktlinjer nämns att emblemet skall placeras runt kulturhistoriska centra på ett sådant sätt att det är väl synligt från marken och så att området gränser framgår, dvs. att man ser från skylt till skylt. Enstaka monument skall skyltas vid ingången.

Konventionen överlåter till de anslutna länderna att avgöra om emblemet skall sättas upp redan i fredstid eller när krig utbryter. Vid en konferens rörande Haagkonventionen i Zürich 1969 anfördes bl.a. att det av flera skäl är att föredra att emblemen sättas upp redan i fredstid, bl.a. kan man förmoda att förhållandena vid ett krigsutbrott är sådana att ett uppsättande av emblemen skulle bli försummat. Dessutom torde i fredstid uppsatta emblemen ha ett uppfostrande och informativt syfte. Befolkningen och försvaret beräknas bli mera uppmärksamma på de kulturhistoriska värdena i landet genom en fredstida skyltning. Sådan skyltning genomförs för närvarande i Schweiz och Österrike samt i viss utsträckning i Nederländerna m.fl. länder. I Schweiz har man även givit ut en förteckning och en karta över de 200 kulturobjekt som är av nationell betydelse.

Det har också diskuterats om det är önskvärt från kulturminnesvårdens synpunkter att förse framför allt kulturhistoriskt värdefulla byggnader med emblemet. En sådan skyltning kan givetvis ha negativa estetiska effekter, men dessa måste vägas mot fördelarna, dvs. kulturminnesvårdens möjligheter att genom fredstida skyltning levandegöra kulturarvet. Med detta sammanhänger också frågan om vilken storlek emblemet skall ha och om det skall förekomma med eller utan förklarande text om dess innebörd. Även i detta hänseende arbetar länderna efter olika modeller.

I Sverige utmärks redan kulturhistoriskt värdefulla objekt och miljöer på olika sätt, t.ex. genom S:t Hanskorset eller byggnadsminnesskyltar. Riksantikvarieämbetet anser

därför att en ytterligare generell utmärkning inte får erforderlig informativ effekt. Den kulturegendom som tillförsäkrats särskilt skydd (se kap. 4.3) avses utmärkas med skyltar genom Riksantikvarieämbetets försorg. För övriga objekt som bedöms behöva skydd enligt 1954 års Haagkonvention skall länsstyrelsen förbereda utmärkningen. Detta kan lämpligen ske genom att länsstyrelsen i fredstid avtalar med ägaren eller förvaltaren av kulturegendomen om hur och vid vilken tidpunkt utmärkning skall ske samt överlämnar erforderligt antal skyltar för utmärkning.

Utmärkningen skall ske i form av en skylt som består av emblemet och en förklarande text. Emblemet skall ha formatet 15x10 cm. Under emblemet skall följande text anbringas: "Kulturegendom skyddad enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt". I vissa fall kan i samråd med Riksantikvarieämbetet en mindre skylt användas. Skyltarna skall utföras i beständigt material och uppsättas väl synliga. De framställs genom länsstyrelsens försorg. Där så anses lämpligt kan utmärkningen ingå som en del i en informationstavla.

5.3 Annan utmärkning

Förutom på skyltar kan emblemet visas på annat lämpligt sätt. Det kan anbringas på flaggor eller på dukar som spänns upp på marken eller på tak till byggnader som avses skyddas enligt 1954 års Haagkonvention. Om länsstyrelsen finner lämpligt kan sådan utmärkning förberedas så att den kan genomföras i händelse av en väpnad konflikt.

Personal som har till uppgift att skydda kulturegendom skall enligt tillämpningsföreskrifterna till 1954 års Haagkonvention vara försedda med ett speciellt identitetskort med det karaktäristiska emblemet och får dessutom bära en armbindel med emblemet. Då det inte är reglerat vilken myndighet som skall ha ansvar för att meddela föreskrifter om detta har Riksantikvarieämbetet tagit upp frågan med Kulturdepartementet för att få en lämplig lösning.

5.4 Kostnader

I propositionen (1983/84:108) om vissa frågor rörande Sveriges samarbete med Unesco och som bl.a. behandlar Sveriges anslutning till 1954 års Haagkonvention anför föredraganden följande beträffande kostnaderna:

"Riksantikvarieämbetet beräknar att vissa av de åtgärder, som erfordras vid Sveriges tillträde till konventionen, medför kostnader. Dessa är dock av engångskaraktär och avser framför allt inventeringsarbeten samt tillverkning och anbringande av emblem. Det är fråga om ganska begränsade belopp och enligt min bedömning kan dessa kostnader bäras inom ramen för berörda myndigheters ordinarie anslag och uppgifterna utföras efter hand som en del av den löpande verksamheten."

Mot bakgrund därav är det Riksantikvarieämbetets uppfattning att ämbetet skall svara för kostnaderna för utmärkningen av objekt som tillförsäkrats särskilt skydd och att länsstyrelsen skall svara för de kostnader som uppstår för utmärkningen av övriga objekt. Medel ur anslaget Bidrag till kulturmiljövård och kulturstöd vid ombyggnad får användas för ändamålet. Användningen skall redovisas särskilt till Riksantikvarieämbetet.

5.5 Tillstånd till användning

Av konventionen framgår att det under väpnad konflikt är förbjudet att använda emblemet i andra fall än vad som nämns i konventionen eller att använda ett liknande tecken till vilket ändamål det än är. Emblemet får inte heller sättas upp på fast kulturegendom utan att ett av behörig myndighet daterat och undertecknat tillstånd kan uppvisas.

I departementspromemorian (1993:59) om översyn av lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kän-

netecken föreslås bl.a. att kännetecknet för utmärkande av kulturegendom endast får användas efter tillstånd av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. Den som bryter mot bestämmelserna kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Riksantikvarieämbetet har i sitt remissvar föreslagit att myndigheten skall vara tillståndsmyndighet inom kulturområdet. Promemorian har ännu (december 1996) inte medfört någon lagändring.

6. Undanförsel och förstöring

Frågor om undanförsel och förstöring regleras genom lagen (1992:1402) och förordningen (1993:243) om undanförsel och förstöring. Av 5–6 §§ i lagen framgår följande:

"5 § För att förhindra att egendom som har betydelse för totalförsvaret eller egendom av stor historisk eller kulturell betydelse till följd av krigshandlingar förstörs eller på annat sätt förloras, får det beslutas att egendomen skall föras från den plats där den finns till en annan plats. Även annan egendom än sådan som sägs i första stycket får undanföras, om det finns risk för att egendomen kan falla i en angriparens händer och underlätta dennes krigsansträngningar.

6 § För de ändamål som sägs i 5 § får även föreskrivas eller i särskilt fall beslutas att sådan egendom som avses där inte får föras till en viss del av landet."

Enligt 2–3 §§ förordningen om undanförsel och förstöring skall varje myndighet som enligt bilagan till beredskapsförordningen (1993:242) har uppgifter inom en funktion i totalförsvaret planlägga undanförsel av egendom som huvudsakligen används inom myndighetens verksamhetsområde. På regional nivå har länsstyrelsen ansvaret för att planläggning sker. Av 2 § framgår följande särskilt vad avser kulturområdet:

"...Följande myndigheter skall planlägga undanförseln av arkivhandlingar, böcker, konstverk, natur- och kulturhistoriska föremål var och en inom sitt ansvarsområde: Statens försvarshistoriska museer, Riksarkivet, Kungliga biblioteket, Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, Statens konstmuseer, Statens musiksamlingar, Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, Naturhistoriska riksmuseet, Folkens museum - etnografiska, Statens sjöhistoriska museer samt Arkitekturmuseet. Myndigheterna skall vid planläggningen samråda med Överstyrelsen för civil beredskap."

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) har meddelat föreskrifter om planläggning av undanförsel och förstöring den 15 december 1995 (ÖCBFS 1995:6). ÖCB har vidare utgivit allmänna råd om undanförsel och förstöring att gälla från och med den 1 januari 1996 (ÖCB AR 1995:1). Därmed upphävs tidigare utgivna provisoriska föreskrifter och råd för undanförsel samt ÖCB:s inriktning av planläggning för undanförsel av arkivhandlingar, böcker, konstverk och natur- och kulturhistoriska föremål (ÖCB 232-75/89).

Av de allmänna råden framgår bl.a. att planläggningen bör vara översiktlig. Med de förutsättningar som nu gäller för totalförsvaret är en detaljerad planläggning i stora delar inte meningsfull. Vägledande bör vara de i lagen angivna syftena med åtgärderna.

Vid riskanalyser beträffande fredstida hot, t.ex. om brand, stöld och skadegörelse, bör också beaktas behovet av planläggning med tanke på en beredskapssituation. Av de av Riksantikvarieämbetet kompletterande allmänna råden om undanförsel från 1989 framgår bl.a. följande, som kan tjäna som en fortsatt kompletterande inriktning vad avser planläggningen av undanförsel inom Riksantikvarieämbetets ansvarsområde:

I första hand bör möjligheterna till väl skyddad förvaring i ordinarie lokaler tillvaratas (skyddade utrymmen, källare o.dyl.), även med beaktande av möjligheterna till förbättringar av skyddet. I andra hand eftersträvas undanförsel till skyddade lokaler i närheten av den fredstida lokaliseringen. Någon planläggning för undanförsel bör inte äga rum i fredstid. Objekt som kan bli föremål för undanförsel bör dock förtecknas i prioritetsordning.

7. Utbildning

Bland annat genom att biträda 1949 års Genèvekonventioner och de båda tilläggsprotokollen till dessa har Sverige förbundit sig att redan i fred ge erforderlig utbildning i folkrätt samt att tillämpa konventionerna under en väpnad konflikt. Detta regleras bl.a. 120 § i Totalförsvarets folkrättsförordning:

"De myndigheter som anges 118 § skall se till att personalen inom verksamhetsområdet får en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och neutralitet. Överstyrelsen för civil beredskap skall samordna utbildningen inom totalförsvarets civila del."

7.1 Totalförsvarets civila del

Överstyrelsen för civil beredskap har 1990 fastställt en plan för samordning av utbildning i folkrätt för det civila försvaret (ÖCB skr 1990-07-01, dnr 305-448/90). Planen omfattar utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet och skall leda till en samordnad och likartad utbildning och information inom det civila försvaret.

De övergripande målen för utbildningen i folkrätt är att alla inom det civila försvaret skall ha en grundläggande insikt om den humanitära rätten i krig och i neutralitet och inse att detta är ett viktigt inslag i vår säkerhetspolitiska profil. Statsmakternas intentioner skall ha nått varje person inom det civila försvaret så att attityder och anpassning, kunskaper och kompetens redan i fredstid finns i den omfattning att de motsvarar de bedömda påfrestningar som kriser och krig kommer att utsätta befolkningen för; dessutom bör envar kunna vidta de åtgärder som krävs för den egna funktionen för att vederbörande skall kunna hävda sin egen myndighets (motsvarande) och personals folkrättsliga ställning.

Av utbildningsplanen framgår att basutbildningen för all personal omfattar ca 4 timmar. I denna ingår en orientering om 1954 års Haagkonvention.

7.2 Totalförsvarets militära del

Riktlinjer för utbildning i folkrätt inom försvarsmakten finns intagna i Tjänstemeddelande för försvarsmakten (TFG) nr 900001, daterad 1990-02-16. Av riktlinjerna framgår att all krigsplacerad personal vid försvarsmakten skall få erforderlig folkrättsutbildning för sin krigs- och fredsbefattning genom respektive chefers försorg. Detta gäller såväl militär som civil personal.

Utbildningens mål är att all undervisning i folkrätt skall bedrivas så att behovet och nyttan av folkrättsreglerna klarläggs. Syftet skall vara att skapa förståelse för grundtankarna bakom reglerna samt en beredskap och vilja att följa folkrättens regler. Målet för folkrättsundervisningen är att ge kunskap om gällande humanitära och övriga folkrättsliga handlingsregler.

Av utbildningsplanen framgår att utbildningstiden omfattar ca 3-10 timmar. Tyngdpunkten i utbildningen ligger på folkrätten i krig – "krigets lagar" – dvs. 1907 års Haagkonventioner och 1949 års Genèvekonventioner med tilläggsprotokoll. Riksantikvarieämbetet avser att utarbeta ett underlag för utbildning av försvarsmaktens personal rörande tillämpningen av 1954 års Haagkonvention.

Bilaga 1.

Länsstyrelsens åtgärder för att utmärka viss kulturegendom enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt

Föreskrifter av Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer; beslutade den 25 november 1996

Med stöd av 25 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) föreskrivs följande.

1 § Länsstyrelsens val av kulturegendom som skall utmärkas enligt 25 § andra stycket totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) skall ske i samråd med den som äger eller förvaltar egendomen och med chefen för det försvarsområde inom vilket egendomen är belägen.

2 § Länsstyrelsen skall besluta om hur utmärkningen skall ske.

3 § Länsstyrelsen skall låta tillverka det antal skyltar som behövs för utmärkningen. Skyltarna skall vara av beständigt material och kunna sättas upp väl synliga på eller vid egendomen.

4 § En sådan skylt skall visa det emblem som beskrivs i artikel 16 punkt 1) i 1954 års Haagkonvention. Emblemet skall vara 15 cm högt och 10 cm brett och vara placerat över texten *Kulturegendom skyddad enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt*.

5 § Länsstyrelsen skall till Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer insända en aktuell förteckning med beskrivning över den utvalda egendomen.

Denna författning träder i kraft fyra veckor efter den dag då författningen enligt uppgift på den utkom från trycket i Statens kulturråds författningssamling.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer
Erik Wegræus
Birgitta Hoberg

Föreskrifterna kungörs i Statens kulturråds författningssamling som nr 1997:I.

Bilaga 2.

Rollfördelningen mellan Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna enligt kapitel 3–6:

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet skall

- under regeringen svara för beredningen av de ärenden som skall anmälas till världsarvslistan och till Unesco:s internationella register för kulturogendom under särskilt skydd (kap. 4.3).
- samråda med Försvarsmakten innan ärenden insänds till regeringen för anmälan till världsarvslistan och till Unesco:s internationella register (kap. 4.6).
- enligt 25 § i totalförsvarets folkrättsförordning under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturogendom som tillförsäkras särskilt skydd enligt artikel 8 1 1954 års Haagkonvention (kap. 3 och 4.3 och 5.2).
- enligt 25 § 1 totalförsvarets folkrättsförordning efter samråd med Försvarsmakten meddela de föreskrifter som behövs för att länsstyrelsen under fredstid skall vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturogendom som avses i artikel 17 punkt 2 a) 1 1954 års Haagkonvention (kap. 3).
- enligt 2 § 1 förordningen om undanförelse och förstöring i samråd med Överstyrelsen för civil beredskap medverka i planläggningen av undanförelsen av arkivhandlingar, böcker och kulturhistoriska föremål samt ge ut allmänna råd inom sitt ansvarsområde (kap. 6).

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen skall

- enligt 25 § 1 totalförsvarets folkrättsförordning vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturogendom som avses i artikel 17 punkt 2 a) 1 1954 års Haagkonvention (kap. 3 och 4.4).
- Förberedelserna skall omfatta en ytterst restriktivt urval av de nationellt mest betydelsefulla objekten i länet och ske i samråd med ägaren, oavsett vem denne är (kap. 3, 4.4 och 5.3).
- Föreskrifter som behövs för uppgiftens utförande meddelas av Riksantikvarieämbetet efter samråd med Försvarsmakten i Statens kulturråds författningssamling.
- samråda med Försvarsmakten innan förberedelser för utmärkning sker (kap. 4.6).
- på lämpligt sätt dokumentera den kulturogendom som utmärks enligt 1954 års Haagkonvention (kap. 4.5).
- framställa skyltar för utmärkning av kulturogendom som skall skyddas enligt artikel 17 punkt 2 a) (kap. 5.2).
- till Riksantikvarieämbetet insända en förteckning på den kulturogendom som avses utmärkas (kap. 4.5).
- till Riksantikvarieämbetet redovisa uppkomna kostnader för dokumentation och skyltning på anslaget Bidrag till kulturmiljövård och kulturstöd vid ombyggnader (kap. 4.5 och 5.4).

Bilaga 3.

Samråd mellan länsstyrelser och försvarsmakten

Länsstyrelse	Samråd med*
Stockholms län	Svea Livgarde (I 1/Fo 44) 196 85 Kungsängen
Uppsala län	Upplands regemente (S 1/Fo 47) Box 920, 745 25 Enköping
Södermanlands län	Södermanlands regemente (P 10/Fo 43) 645 83 Strängnäs
Östergötlands län	Livgrenadjärregementet (1 4/Fo 41) Box 1336, 581 13 Linköping
Jönköpings län	Norra Smålands regemente (1 12/Fo 16) Box 1005, 575 28 Eksjö
Kronobergs län	Kronobergs regemente (1 11/Fo 16) 351 81 Växjö
Kalmar län	Kalmar regemente (Fo 18) Box 931, 39129 Kalmar
Gotlands län	Gotlands militärkommando (MKG) 621 86 Visby
Blekinge län	Sydkustens marinkommando (MKS) Box 527, 37123 Karlskrona
Skåne län	Norra skånska dragonregementet (P 2/Fo 14) 281 82 Hässleholm
eller	Södra skånska regementet (P 7/Fo 11) Box 1507, 27100 Ystad
Hallands län	Hallands regemente (1 16/Fo 31) Box 515, 301 80 Halmstad
Göteborgs och Bohus län	Västkustens marinkommando (MKV) Box 5155, 426 05 Västra Frölunda
Älvsborgs län	Älvsborgs regemente (1 15/Fo 34) Box 852, 501 15 Borås
Skaraborgs län	Skaraborgs regemente (P4/Fo 35) Box 604, 54129 Skövde
Värmlands län	Värmlands regemente (1 2/Fo 52) 681 82 Kristinehamn
Örebro län	Livregementets grenadjärer (1 3/Fo 51) Box 2000, 700 02 Örebro
Västmanlands län	Västmanlands regemente (Fo 48) Box 12048, 720 12 Västerås
Dalarnas län	Dalregementet (113/Fo 53) Box 701, 79129 Falun
Gävleborgs län	Hälsinge regemente (1 14/Fo 21) Box 614, 80126 Gävle
Västernorrlands län lefteå	Västernorrlands regemente (1 21/Fo 23) 881 83 Sol-
Jämtlands län tersund	Jämtlands fältjägarregemente (1 5/Fo 22) 831 85 Ös-
Västerbottens län Norrbottnens län	Västerbottens regemente (I 20/Fo 61) 90176 Umeå Bodens försvarsområde (Fo 63) Box 9100, 961 19 Boden
eller	Lapplands jägarregemente (1 22/Fo 66) Box 819, 98128 Kiruna
eller	Norrbottnens gränsjägare (Fo 67) Box 113, 952 22 Kalix

*Samrådet kan komma att ändras till följd av 1996 års försvarsbeslut

Bilaga 4.

Lagar, förordningar, föreskrifter m.m. av intresse för 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål

Lag (1943:881) om polisens ställning under krig

* Lag (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken

* Lag (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

* Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.

* Lag (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

* Lag (1992:1402) om undanförelse och förstöring

* Lag (1992:1403) om höjd beredskap

* Lag (1994:1720) om civilt försvar

* Lag (1994:1809) om totalförsvarsplikt

* Kungörelse (1958:262) angående tillämpning av lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig

* Kommunala beredskapskungörelsen (1964:722)

* Hemvärnskungörelsen (1970:304)

* Förordning (1986:616) om beredskapspolisen

* Förordning (1988:1121) med instruktion för civilbefälhavarna

* Förordning (1988:1122) med instruktion för Överstyrelsen för civil beredskap

* Förordning (1988:1188) om kulturminnen m.m.

* Förordning (1988:1215) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

* Totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12)

* Förordning (1990:1334) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

* Förordning (1990:1510) med länsstyrelseinstruktion (omtryck 1993:1294)

* Beredskapsförordning (1993:242)

* Förordning (1993:243) om undanförelse och förstöring

* Förordning (1994:642) med instruktion för Försvarsmakten

* Förordning (1995:128) om civilt försvar

* Överbefälhavarens tjänstemeddelande för försvarsmakten (TFG) nr 900001, Utbildning i folkrätt inom försvarsmakten

* Överstyrelsen för civil beredskap, Plan för samordning av utbildning i folkrätt för det civila försvaret (bilaga till ÖCB:s skrivelse 1990-07-01 nr 305-448/90)

* Föreskrifter av Överstyrelsen för civil beredskap om undanförelse och förstöring ^US 1995:6)

* Allmänna råd om undanförelse och förstöring (ÖCB AR 1995:1)

Bilaga 5.

Referenser

- Bring, Ove.* 1994. Folkrätt för totalförsvaret. En handbok. Kristianstad.
- Boylan, Patrick J.* 1993. Review of the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (The Hague Convention of 1954), City University London.
- de Mulinen, Frederic.* 1987. Handbook on the Law of War for Armed Forces International Committee of the Red Cross, Geneve.
- Kulturmiljövård* nr 4/95, tidskrift utgiven av Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Totalförsvarets författningshandbok* 1996/97. Stockholm 1996 (utges årligen av Försvarsdepartementet).

Svenska Unescorådets skrifter:

- Information as an Instrument for Protection against War Damages to the Cultural Heritage, Report from a seminar, June 1994, Svenska Unescorådets skriftserie nr 5/1994. Stockholm 1994.
- Konvention om skydd för kulturogendom i händelse av väpnad konflikt, Svenska Unescorådets skriftserie nr 1/1995. Stockholm 1995 (nytryck av nr 5/1984).
- Konvention om skydd för världens kultur- och naturarv, Svenska Unescorådets skriftserie nr 2/1993. Stockholm 1993.

Utredningar:

- Krigets lagar (SOU 1979:73). Stockholm 1979.
- Folkrätten i krig (SOU 1984:56). Stockholm 1984.
- Undanförelse och förstöring (Ds 1992:7). Stockholm 1992.
- Översyn av lagen om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken (Ds 1993:59). Stockholm 1993.

Propositioner:

- Regeringens proposition (1983/84:108) om vissa frågor rörande Sveriges samarbete med Unesco.
- Regeringens proposition (1991/92:78) om undanförelse och förstöring.